

історичний нарис

За свідченнями історичних джерел, мешканці Закарпаття ще з глибокої давнини вели активну торгівлю з іншими народами. У VI-VII століттях сюди прибули перші слов'янські поселенці, а наприкінці IX ст. - древні угри. Племена, які заселяли цей край, займалися скотарством, мисливством, ткацтвом і вели торгівлю з сусідніми племенами. Перші згадки про старовинне місто Ужгород описано у праці арабського географа Аль-Ідрісі "Книга Рожера" (1154 р.).

У творі місто фігурує під своєю історичною назвою, котра вживалася до кінця Першої світової війни - Унгвар ("фортеця на річці"). Назва "Ужгород" прижилася, коли Закарпаття входило до складу Чехословаччини, а місто над річкою Уж стало столицею автономного краю – Підкарпатської Русі.

На початку IV ст. угорський король Карл Роберт, з династії Анжу, подарував Ужгород і багато навколишніх поселень родині Другетів. Завдяки цим італійським аристократам у краї розвивається садівництво, городництво, виноградарство, а отже і митні відносини у вигляді торгівельного і ярмаркового мита. Хоча в Ужгороді протягом всієї його історії значну роль відіграв угорський етнічний елемент, саме у XVII ст. спостерігається значне чисельне зростання населення інших національностей: українців, євреїв, греків, німців, словаків. Відтак торгівельно-митні відносини набувають нового розвитку. Торгівля концентрувалася спочатку в руках грецьких купців. Але вже на початку XIX ст. цей сектор економічного життя переходить до рук представників єврейської нації. Службовцями у різних державних установах, у тому числі у митній системі, поряд з угорцями були переважно німці, чехи і словаки. У 1838 році Ужгород вперше за всю свою історію отримав самоврядування і став модернізованим адміністративним центром. Після завершення Першої світової війни й розпаду Австро-Угорщини сучасна територія Закарпаття під назвою Підкарпатська Русь була включена до складу Чехословаччини, а 20-тисячний багатонаціональний і полікультурний Ужгород став її столицею. Однак, у листопаді 1938 року, згідно з першим Віденським арбітражем, місто цинічно розділено навпіл: одна половина ввійшла до Угорщини, інша - до Чехословаччини. На той час у різних частинах міста, на головних дорогах і вулицях були встановлені щонайменше 5 митних постів та застав.

Ця епоха характеризується кількаразовою зміною державної приналежності й політичної системи. Зрозуміло, це не могло не відзначитись на долях людей. Тисячі чеських і словацьких урядовців за тиждень змушені були полишити свої установи, будинки, майно, друзів і знайомих. Та спокій у місті не настав і після цього, адже новий кордон між Чехословаччиною та Угорщиною проліг північною частиною Ужгорода. Виникали курйозні і складні ситуації, коли, наприклад, єврейське населення міста жило в одній державі, а ховало своїх померлих в іншій.

1 липня 1878 р. у місті введено мито на бруківку, якою згодом мостили усі дороги державного значення. Мито також збиралося з усіх засобів транспорту, малої і великої рогатої худоби, свиней, товарів, що перевозилися із залізничного вокзалу, та ін. Не платилося мито під час приїзду в Ужгород членів правлячої династії та їх придворних, членів королівського двору, послів і представників іноземних держав, жандармів, держслужбовців. Одним із доказів розподілу Ужгорода навпіл, залишилася назва однієї з вулиць - Митна, на якій знаходився митний пост і проліг кордон між Чехословаччиною

та Угорщиною.

У районі теперішньої вулиці Загорської жили болгари, які традиційно вирощували овочі, зокрема свій знаменитий болгарський перець, а також помідори і капусту, тим самим забезпечуючи городиною все місто. Городи знаходилися за межею Ужгорода, тому, коли болгари везли врожай на продаж на міський базар, їх зупиняла митниця, там, де зараз вулиця Митна примикає до Собранецької і де до початку ХХ століття проходила межа міста. Впоперек дороги стояв шлагбаум, а за ним, на місці нинішніх кварталів по вул. Добролюбова простиралися неозорі городи, що тяглися майже на кілометр. Аби митницю не об'їжджали, її околиці були огорожені дерев'яним частоколом, що звався Нодь Орташ («Велика засіка»). З кожного, хто ніс щось на продаж, збиралося мито на користь міста. Для цього біля шлагбаума стояла сторожка з митником. Такі ж були на інших дорогах, що вели до міста. Пізніше (на теперішній вулиці Митній), у 1926 році, збудували велике приміщення міської митниці – Митний дім.

Згодом угорці заволоділи територією Закарпаття і Ужгород знову став єдиним організмом. Проте початок Другої світової війни призупинив економічний розвиток краю, приніс місту біди, а його жителям - страждання. 27 жовтня 1944 року Закарпаття визволили радянські війська, край приєднали до України, так розпочалася нова епоха становлення і розвитку Закарпатської області.

Становлення митниць Закарпаття

З перших днів існування Чопська митниця займає особливе місце у митній системі тодішнього СРСР, адже вона була створена на вістрі кордонів п'яти держав: СРСР, Угорщини, Румунії, Чехословаччини та Польщі.

Завдяки вигідному розташуванню та наявності у зоні діяльності розгалуженої транспортної мережі, прикордонної інфраструктури, потужних залізничного та автомобільного транспортних вузлів, - Чопська митниця по праву вважається «західними воротами» України.

Створена Чопська митниця наказом Народного комісаріату зовнішньої торгівлі Союзу РСР № 241 від 8 вересня 1945 року. Згідно з наказом № 2 від 22 листопада 1945 року Чопської митниці, того ж дня на залізничній станції міста Чоп семеро працівників митниці приступили до виконання митних функцій.

У повоєнні роки робота митниці була підпорядкована відновленню народного господарства. Надзвичайно гостро ставилося питання збереження вантажів, їх суворого обліку й законності ввезення. Тільки за перший місяць роботи сім

митних контролерів оформили 80 ешелонів, які перевезли через державний кордон понад 22 тисячі тонн вантажів.

З метою зменшення навантаження на підрозділи Чопської митниці та враховуючи значне віддалення залізничного вузла «Рахів-Королево», у лютому 1946 року було створено Рахівську митницю. Сюди ввійшли митні пости «Берлибаш», «Чорний Ардов», «Тересва» та «Солотвино».

Із зростанням обсягів робіт збільшувався штат митних установ. Наприкінці 1946-го колектив Чопської митниці нараховував вже 48 працівників. За цей рік митники здійснили оформлення 500 тисяч тонн вантажів та 160 тисяч пасажирів. Щодоби Чопська митниця здійснювала митний контроль та оформлення до сімох вантажних потягів та пасажирського потягу "Чоп - Відень", а з березня 1948 року чотири рази на тиждень через залізничну станцію Чоп курсували пасажирські потяги на Відень, Будапешт і Прагу.

З початку 50-х років на роботу в Чопську митницю почали направляти випускників навчальних закладів, які володіли іноземними мовами.

Активно розвивалися зв'язки із зарубіжними країнами. У 60-х роках потоки вантажів та пасажирів перевищували майже у 10 разів показники перших років роботи. Тому постала необхідність розширення митної структури на інших ділянках кордону. У липні 1960 року на українсько-словацькому кордоні було відкрито митний перехід «Ужгород». Через шість років на його базі створено митний пост «Ужгород».

Зважаючи на високий інтелектуальний потенціал працівників Чопської митниці, у Головному митному управлінні СРСР було прийнято рішення створити на її базі групу з наукової організації праці. Вже з 1972 року досвід закарпатських фахівців переймали всі митниці СРСР.

У 1968 році розпочав роботу митний пост «Тиса» Чопської митниці. Тривалий час він функціонував тільки у денний час і лише у 1980 році у зв'язку з підготовкою до Олімпійських ігор у Москві здобув статус міжнародного, автомобільного, з цілодобовим режимом роботи. Тоді ж на митному посту «Тиса» було запроваджено проведення митного огляду з застосуванням рентгенологічних апаратів. Потік пасажирів за цей рік був значним для СРСР: кордон держави у пунктах пропуску Чопської митниці перетнули 1,3 мільйона громадян.

Час диктував свої вимоги: постійно зростав потік автотранспортних засобів, вантажів та пасажирів, котрі перетинали державний кордон, розширювалися економічні зв'язки з іншими державами. Тому 2 квітня 1984 року на базі Ужгородського митного поста створено Ужгородську митницю, яка стала

самостійним структурним підрозділом Головного митного управління Міністерства зовнішньої торгівлі СРСР.

Того ж 1984 року на базі Дяківського митного поста на україно-румунському кордоні розпочала свою самостійну діяльність Дяківська митниця.

Штатний розпис Ужгородської митниці передбачав два оперативні, один вантажний відділи, управлінський персонал, в яких працювали 24 митники. Ці підрозділи забезпечували митний контроль та митне оформлення автотранспорту, залізничних потягів, вантажів, пасажирів, які перетинали українсько-словацький кордон.

Із розширенням зовнішньоекономічних зв'язків, виникла необхідність удосконалення організації митного контролю та забезпечення його надійності. Склалися передумови для організації спільної роботи радянської та чехословацької митниць. Так, за ініціативи чехословацької сторони за участю керівництва Головного митного управління Федерального міністерства зовнішньої торгівлі ЧССР, а також керівництва Головного управління Державного митного контролю СРСР, у серпні 1987 року обговорено питання організації спільної роботи Ужгородської митниці і митниці Чієрна над Тисою (ЧССР) щодо огляду вантажного, легкового автотранспорту, пасажирів, що слідували через кордон на автопереході «Ужгород».

Набутий з того часу досвід спільної роботи митних установ сусідніх держав, дав можливість оперативно оформляти громадян, вантажні та легкові транспортні засоби, обсяги яких щорічно зростали і значно перевищували наявні пропускні можливості під'їзних шляхів, а також службових приміщень та споруд, розміщених на КПП «Ужгород».

Процес демократизації СРСР наприкінці 80-х років вимагав лібералізації митного законодавства. Керівництво країни поставило завдання впровадження нових підходів щодо митного оформлення громадян. Навесні 1989 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову про спрощений перехід громадян через державний кордон. У зв'язку з цим були створені митні пости «Лужанка», «Косино» та «Дзвінкове», які підпорядковувалися Чопській митниці і забезпечували можливість поїздок за кордон мешканцям прикордонних населених пунктів.

